

REGISSEER JE KLAS

Leesexemplaar

REGISSEER JE KLAS
Oefeningen in klasmanagement

GILBERTE VERBEECK
AN LEROY
ELKE STRUYF

P E L C K M A N S

© 2022, Gilberte Verbeeck, An Leroy, Elke Struyf en Pelckmans Uitgevers nv
pelckmans.be
Brasschaatsteenweg 308, 2920 Kalmthout, België

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering. Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the publisher.

Omslagontwerp: Pjotr
Zetwerk: Crius Group

D/2022/0055/43
ISBN 978 94 6401 702 1
NUR 840

pelckmans.be

facebook.com/pelckmans.be

twitter.com/Pelckmans_be

instagram.com/pelckmans.be

Inhoud

5

Woord vooraf	7
Inleiding: Hoe dit boek te gebruiken?	9
Fiche 1: Kenmerken van de klas	13
Fiche 2: Proactieve klasmanagementstrategieën	17
Fiche 3: Preventieve ordemaatregelen	23
Fiche 4: Regels en procedures	29
Fiche 5: Ik en (on)toelaatbaar gedrag – Waarden en normen	35
Fiche 6: Ik en (on)toelaatbaar gedrag – Non-verbaal reageren	39
Fiche 7: Ik en (on)toelaatbaar gedrag – Verbaal reageren	43
Fiche 8: Ik en (on)toelaatbaar gedrag – Impact op klasgebeuren	49
Fiche 9: Lichaamstaal	53
Fiche 10: Constructief assertief reageren	57
Fiche 11: Conflict in de klas – Ordehandhaving	61
Fiche 12: Regie behouden	67
Fiche 13: Individueel gesprek	71
Fiche 14: Straffen, helpen of herstel - Vierlademodel	77
Fiche 15: Straffen en belonen - Psychologische basisbehoeften	83
Fiche 16: Mijn lerarenprofiel	91
Fiche 17: Casus 'Leraar-leerling interactie'	97
Fiche 18: Casus 'De leraar doet ertoe'	103
Fiche 19: Wat werkt bij mij?	105
Fiche 20: Wat neem ik mee?	111
Suggesties van de auteurs	113
Bibliografie	144

Woord vooraf

Ondertussen is het meer dan vijf jaar geleden dat we de handen in elkaar sloegen en oefeningen ontwikkelden om met grote groepen studenten aan klasmanagementvaardigheden te werken. Dit resulteerde in een eerste versie van dit oefeningenboek. Enkele herdrukken later vonden we het tijd om opnieuw samen te komen om kritisch naar ons werk te kijken. Hoe gebruiken we de fiches vandaag in onze lessen? Welke feedback krijgen we hierbij van onze studenten? Zijn er zaken waarop we willen oefenen die onvoldoende in de fiches aan bod komen?

Het werd al snel duidelijk dat we grondige aanpassingen wilden maken. We wilden de oefeningen nog herkenbaarder maken voor een groter studentenpubliek, zowel voor studenten die via een educatieve master aan een universiteit hun lerendiploma willen behalen, als deze die aan een hogeschool gevormd worden, en dit in een breed palet aan vakgebieden. De focus blijft klasmanagement op niveau van het secundair onderwijs. Ook het format – studenten laten oefenen via korte opdrachten, met hierbij een beknopte theoretische duiding en suggesties van ons – behouden we. Sommige fiches werden echter minder gebruikt en werden daarom vervangen. Omdat studenten naast papieren casussen ook graag filmmateriaal bekeken, gingen we grasduinen in onder meer TV Klasse. Dit maakt dat in deze nieuwe editie van het oefeningenboek er met meer Vlaams filmmateriaal gewerkt wordt. We danken Klasse om deze videoclips voor ons beschikbaar te maken zodat we ze konden bewerken.

Daarnaast willen we nog enkele personen die een bijdrage hebben geleverd aan dit oefeningenboek (of de vorige versie ervan) expliciet danken. We hebben immers waardevol materiaal van anderen in ons boek geïntegreerd, zoals doeltreffend klasbeheer en preventief werken van Gilbert Redant, de begrippen ‘regie’ en ‘goochelen’ van Peter Teilter en het vierlademodel van Monique D’aes. Daarnaast danken we Wen Van Hees voor de fijne samenwerking tijdens onze mentor-coach-tijd en Caroline Van Der Bruggen voor haar feedback bij het gebruik van de fiches in de lessen.

Tot slot zijn we fier op het feit dat dit oefeningenboek het resultaat is van een intensieve samenwerking tussen lerarenopleiders van de Universiteit Antwerpen en de Karel de Grote Hogeschool. We herkennen elkaars gedrevenheid om onze studenten op het vlak van klasmanagement de nodige competenties bij te brengen en hopen dan ook dat we daar met deze editie nog meer dan ooit in slagen.

Gilberte Verbeeck, An Leroy en Elke Struyf
December 2021

Inleiding: Hoe dit boek te gebruiken?

Dit oefeningenboek richt zich tot alle leraren en wil hen – door middel van concrete oefeningen – laten nadenken over aspecten van goed klasmanagement, hen inzichten bijbrengen en vooral in interactie met anderen ideeën laten uitwisselen. We gebruiken klasmanagement als de verzamelterm voor *alle maatregelen die een leraar neemt om een klimaat te scheppen waarin leerlingen met succes kunnen leren en werken.*

De oefeningen in dit boek zijn ontstaan uit praktische oefeningensessies die we organiseren voor studenten in twee verschillende lerarenopleidingen. We hebben ze herschreven, zodat ze niet alleen in groep maar ook individueel uitgevoerd kunnen worden. Op die manier hopen we met dit oefeningenboek een breed publiek aan te spreken:

- De lerarenopleider kan oefeningen in de lessen integreren en er studenten in groep aan laten werken.
- De student leraar of beginnende leraar die zich meer wil verdiepen in effectief klasmanagement en de vaardigheden die daarbij nodig zijn, kan individueel oefenen.
- De ervaren leraar kan via de oefeningen zijn interacties analyseren.

We raden aan de oefeningen te maken in de volgorde waarin ze in dit boek zijn opgenomen. We ordenen de oefeningen immers van preventief naar reactief reageren en volgens complexiteit. In fiche 18 bijvoorbeeld presenteren we twee uitgebreide casussen en integreren we inzichten uit eerdere fiches. Fiche 19 ‘Wat werkt bij mij?’ en fiche 20 ‘Wat neem ik mee?’ willen de lezer aanzetten om gericht een keuze te maken uit de veelheid van tips en theoretische kaders die in dit boek opgenomen zijn en hem/haar stimuleren om eigen tips te formuleren voor volgende (stage)lessen. Vanzelfsprekend kan de lezer een gerichte keuze maken uit de oefeningen.

We leggen in dit boek de nadruk op oefenen. Bij elke oefening geven we echter ook een korte theoretische duiding. Voor meer achtergrond verwijzen we naar ons boek ‘Regisseer je klas. Theorie bij het oefeningenboek klasmanagement’ dat in het najaar van 2017 verscheen. In dit oefeningenboek lees je bij elke fiche een korte theoretische duiding die we verder uitwerken in het theorieboek. Daarnaast komen er meer theoretische kaders aan bod en werken we met andere voorbeelden: andere situaties, getuigenissen en casussen uit de praktijk. De opbouw van beide boeken loopt sterk parallel. Bij de relevante hoofdstukken van het theorieboek verwijzen we naar de bijhorende fiches uit dit oefeningenboek. Hoewel de boeken samen één geheel vormen, zijn ze ook los van elkaar waardevolle lectuur.

De oefeningfiches zijn telkens op eenzelfde manier opgebouwd:

Titel

Elke fiche is voorzien van een beknopte titel die in een of enkele kernwoorden weergeeft waar de fiche (vooral) over uitweidt.

Doelstellingen

De fiche start met een opsomming van de doelen die we met de oefening beogen.

Opdracht

Elke opdracht is verdeeld in een aantal fasen. Deze fasen kunnen **in groep** of **individueel** worden doorlopen.

Het icoon voorafgaand aan de instructie maakt duidelijk wat je moet doen als je de opdracht in groep uitvoert, dan wel individueel . De opdrachten zijn soms identiek en soms aangepast. Maak dus een keuze voor één van beide trajecten. In elke fiche staat links het groepstraject en rechts het individueel traject.

Bij elke fase geven we een tijdsindicatie, bijvoorbeeld 5' (wat staat voor 5 minuten). Het staat de gebruiker van de fiche uiteraard vrij om meer of minder tijd voor een fase uit te trekken. We voorzien bij verschillende oefeningen meer materiaal dan binnen de aangegeven tijd kan afgewerkt worden zodat differentiëren mogelijk wordt. Een opdracht volledig doorlopen vraagt telkens ongeveer 30 minuten.

Materiaal

Het materiaal bij een oefening kan bestaan uit een invulblad, een tabel, een beoordelingsschaal, een assenstelsel of extra materiaal voor differentiatie. Dit materiaal is telkens na de toelichting van de opdracht opgenomen.

In enkele oefeningen werken we met filmmateriaal. Dit is digitaal beschikbaar via www.pelckmans.be/regisseerjeklas of het scannen van deze QR-code.

Theoretische duiding

Bij elke oefening staat een korte theoretische duiding. Soms is het nodig de theoretische duiding voor of tijdens de opdracht door te nemen. Dat staat aangegeven in de opdracht. We vermijden herhaling. Vandaar dat we in sommige fiches verwijzen naar de theoretische duiding opgenomen bij een andere fiche.

Suggesties van de auteurs

Voor de meeste oefeningen formuleren we zelf concrete suggesties 'als antwoord' op de vragen uit de oefeningen. Hiermee willen we vooral inspireren. Een enkele keer heeft dit de vorm van een antwoordsleutel. We zijn ervan overtuigd dat naast de suggesties die wij geven, er nog andere goede manieren van reageren of antwoorden mogelijk zijn. Soms formuleren we in de suggesties opnieuw enkele vragen, bedoeld als bijkomende reflectievragen. De 'suggesties van de auteurs' of antwoordsleutels vind je achteraan in het boek gebundeld.

Tip voor de lerarenopleider, de mentor-coach of begeleider

We hebben al op verschillende manieren met de oefeningen gewerkt:

- in de vorm van ‘station teaching’ waarbij de studenten in groepen van vier samen vier verschillende ‘stations’ doorlopen. We organiseren vervolgens een plenum. We voorzien hiervoor een lesblok van 3 uur;
- als onderdeel van een les. We laten dan doorgaans de studenten een deel van de oefening thuis doen, zodat we tijdens de les meteen de discussie kunnen starten. Soms sturen de studenten hun voorbereiding vooraf digitaal door zodat we in de les gericht kunnen ingaan op hun meningen of antwoorden;
- als onderdeel van een zelfstudiepakket waarbij studenten de oefeningen zelfstandig doorneemen (het individuele traject). Via een digitaal forum kunnen studenten ideeën uitwisselen, met elkaar of met de lesgevers.

Hieronder geven we meer uitleg bij ‘station teaching’.

In elk station werken de deelnemers aan een andere oefening en krijgen ze hiervoor 30 minuten de tijd. Na 30 minuten volgt een signaal en schuiven de groepen door. De studenten werken met het materiaal en de werkbladen in het oefeningenboek. Het is ook mogelijk om het materiaal dat nodig is om de oefening te doorlopen klaar te leggen in het station:

- een instructieblad;
- een set (geplastificeerde) kaartjes met lerarengedragingen of klassituaties;
- een laptop om het filmmateriaal te bekijken;
- enkele (uitvergrote) werkbladen.

Wanneer studenten in groep oefenen, maken we op voorhand afspraken over bepaalde rollen. Er wordt een gespreksleider aangeduid die erover waakt dat iedereen aan bod komt, een timekeeper die de tijd bewaakt (is zeker nodig!) en een verslaggever die belangrijke inzichten, conclusies of vragen noteert voor het plenum.

Er zijn verschillende varianten van scenario’s mogelijk. Het kan bijvoorbeeld zinvol zijn om deelnemers voorbereidend werk te laten doen, zodat er tijdens de les of bijeenkomst meer tijd kan gaan naar bespreking en discussie in groep. In het boek werken we regelmatig met invulbladen of tabellen met situaties of gedragingen. De situaties en gedragingen uit deze tabellen hebben wij in onze praktijk op geplastificeerde kaartjes gezet. Het brengt meer afwisseling en dynamiek als de groepen deze kaartjes op een as moeten leggen of de kaartjes kunnen uitdelen. Inhoudelijk verandert er niets aan de oefening. Op www.pelckmans.be/registreerjklas vind je voorbeelden van sjablonen van materiaal dat de auteurs gebruikten en foto’s van een ingericht ‘station’.

Het is verder belangrijk om tijd te voorzien waarin de deelnemers het geleerde vastzetten. Daarom organiseren wij een plenum na het doorlopen van de vier stations (inclusief een pauze). Hier worden belangrijke inzichten en conclusies gedeeld met de voltallige groep studenten. Studenten kunnen vragen stellen en wij geven bijkomende duiding bij de inhoud van de oefeningen.

De oefeningen kunnen ook afgerond worden zonder een plenum te organiseren. We vinden het belangrijk dat de oefening dan iets vroeger wordt afgerond. Enkele mogelijke opdrachten om het geleerde vast te zetten op het einde van de oefening zijn de volgende:

- Formuleer drie elementen die je meeneemt naar je praktijk.
- Zoek een of meerdere (theoretische) kaders uit een cursus of boek over klasmanagement die deze reactie verantwoorden of afkeuren. Dit geeft je inzicht in waarom een reactie effectief kan zijn.
- Schrijf enkele do's-en-don'ts met betrekking tot deze oefening op.

In sommige oefeningen wordt expliciet gevraagd om elkaar feedback te geven. Het lijkt ons zin- nig om de deelnemers dan vooraf een korte introductie te geven. We geven enkele voor ons belangrijke 'spelregels':

- Om een goede feedback te geven, begin je met het beschrijven van concreet, observeerbaar gedrag. Bijvoorbeeld: 'Toen je de groep toesprak, keek je niet in de ogen. Je frulde met het blad dat je vasthad.'
- Feedback bevat het effect van zijn of haar gedrag op jouw gevoel en gedrag. Er is bijvoorbeeld een groot verschil tussen: 'Jij bent een dikke egoïst' en 'Als jij geen materiaal van jezelf beschikbaar stelt, krijg ik het gevoel dat je dit niet wil delen'. Het eerste roept weerstand op, terwijl het tweede misschien tot een gesprek kan leiden omdat het op een neutrale niet-aanvallende manier geformuleerd wordt.
- Geef feedback op het gedrag en niet op de persoon. Een zin als: 'Jij bent een ongelooflijk saaie intellectueel!' geeft commentaar op iemands persoonlijkheid. Tegenover: 'Je uitleg was voor mij heel moeilijk. Toen je met al die moeilijke woorden begon, ben ik afgehaakt. Ik verstond het toch niet' geeft informatie over iemands gedrag en het effect ervan op jou. Het gemakkelijkste gaat dat als volgt: Ik zie je ... doen, ik interpreteer dat als ... en het effect op mij is dat ...
- Sta open voor de reactie van de ander. Geef hem de kans om te reageren, ga er niet van uit dat jij gelijk hebt en hij ongelijk. Als de ontvanger in de verdediging gaat, heb je geen goed feedbackgesprek.

Oproep aan de lezer

Als je oefeningen zelf maakt of met studenten, kijken wij uit naar jouw feedback. Misschien brengt een oefening je op een leuk idee om er een variant op te maken of wens je zelf een oefening aan te brengen. Ongetwijfeld zijn er aspecten van klasmanagement die momenteel nog (te) weinig of niet in dit oefeningenboek belicht worden. Deel het ons mee en wij gebruiken je feedback of idee voor een volgende editie.

Fiche 1: Kenmerken van de klas

Doelstellingen

De deelnemers

- herkennen de kenmerken van de klas (Doyle, 1986) in een concrete klassituatie.

Opdracht

 (10') IN GROEP	 (25') INDIVIDUEEL
 (15') <ol style="list-style-type: none"> 1. Bespreek eerst per twee een casus. Eén duo begint met casus 1, het andere duo met casus 2. 2. Welke kenmerken van de klas herkennen jullie in de casus? Noteer jullie bevindingen onderaan de casus. 3. Het duo dat eerder klaar is dan het andere bespreekt de derde casus tot beide duo's met hun eerste casus rond zijn. 4. Leg jullie bevindingen samen en vul eventueel aan. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Neem de theoretische duiding door. 2. Lees de drie casussen. 3. Welke kenmerken van de klas herken je in de casus? Noteer je bevindingen onderaan de casus.
  (5') <p>Bekijk de suggesties van de auteurs.</p>	

Casus 1: Vrije keuze voor het afleggen van een toets

Deze ochtend observeerde ik een les Gedragwetenschappen in een derde jaar Humane Wetenschappen. De leraar wilde de les starten met een toets. Echter, enkele leerlingen waren hier niet mee gediend en protesteerden; ze wilden de test liever niet afleggen. Andere leerlingen wilden de test wel afleggen, omdat hun vorige punten vrij slecht waren. Daarom besliste de leraar dat zij die wilden de test mochten afleggen, de rest moest de test dan niet meedoen. Voor diegenen die de test aflegden, telde het cijfer uiteraard mee. Ongeveer één derde van de klas koos ervoor om de test af te leggen, ze moesten samen aan één kant van het klaslokaal gaan zitten. De leraar begon les te geven aan de rest van de klas, terwijl de andere leerlingen de test maakten.

Noteer hier je bevindingen

1. Multidimensionaliteit:
2. Gelijktijdigheid:
3. Onmiddellijkheid:
4. Onvoorspelbaarheid:
5. Openbaarheid:
6. Geschiedenis:

Casus 2: Uitlechen

Tijdens één van mijn observatielessen moesten de leerlingen vooraan elk om de beurt iets presenteren. Op een bepaald moment stond er een meisje voor de klas dat blijkbaar niet erg populair is. Een aantal jongens begonnen haar gewoon uit te lachen. Zijzelf had dit niet in de gaten, maar de leraar wel. Deze reageerde hier niet op.

Noteer hier je bevindingen

1. Multidimensionaliteit:
2. Gelijktijdigheid:
3. Onmiddellijkheid:
4. Onvoorspelbaarheid:
5. Openbaarheid:
6. Geschiedenis: